

گنجینه ۲۲
سال ۱۳۴۲

3/1969

۱۲۷۷

(۱۳) ۲۰

ددي گڼې مضا مېن

زراعتي اټکشاف د پښتني
۳ مخ

مړه پښتنه د پښتني ۳ مخ
د آريالادو اټکدارانو ۶ مخ

د هر مېر جغرافيا لۍ

وضع ۵

مخکنه په څه شکل ده ۹

پخواني ورځي ۱۳

چې د پوه مړه شي ۲

د مور لفظ ۱۳

د ادب لومړی ۱۴

ځمکې د رڼو پاسان ۱۸

په نړۍ کې تر ۱۸

د علمي سيلو ۲۰

ادب د عمل په غيږ کې ۲۰

لوی علمي معلومات ۲۱

ما کس پلا لک يا ۲۲

ټولې ژبې ۲۲

د سپينوز روښندالي ۲۴

افغانې کوچيان ۲۶

پياوړي ادب ۲۸

د کندھا را د ميرمنو ټولنه سر پرېه پردې چې دهيواد د ښځو د نهضت
په پر مخ تلل کې ستر رول لوبوي د دې سيمې د مېرمنو د طبقي د
ذهني تنوير او په کورني چارو کې په تېره بيا د کوچنيانو د روزنې
په چارو کې د قدر وړ خدمتونه کړې دي

زراعتی

الکشاف

مخزنه چي دنړۍ پر مخ
ټوله ژوي و غذا ته اړتيا
لري او دا هغه لرزي ده
چي د انسان د وجود په
ساختماني تشکيل کي ستر
نځير او اصول راوړي، نو
د ضرورت په لحاظ انسانانو
ددغي غرضي له مخي
وکړي سواي چي دغلو، دانو
د اواغو د پيژندلي او د
کرهڼي د تکامل او الکشاف
په برخه کي په مختلفو
طريقو باندې په مادي او
معنوي لحاظ پري ومومي
چي دارغوني زمانې په
ادوارو کښي ټي غږ کښند
تجربو ته په برخه شول چي
نتيجه ټي اوس په اکثرو
متمدنو او مخ پر الکشاف
روانو هيوادو کي ليدل
کيږي او هر هيواد کوبښ
کوي چي پدغه برخه کي د
نوو علومو د مختلفو طريقو
له لاري په ميکانيزه سېسټم
سره د ارزاقې موادو د
توليد د ارزښتو له مخي

اقتصادي بنياد ټينګ او
خپل اقتصاد ددغي لاري
ورخ په ورخ غښتلي کړي
خو پدې کي شک نشته چي
بالاخره به دا هاند ددې
موجب وګرځي چي په ميکانيزه
نيزه شکل سره به د ارزاقې
توليداتو د ډېر توليد په اثر
ددغاتي موادو قلت له منځه
ايسته شي. په اوسني
شرایطو کي زموږ په ګران
هيواد کي چي نفوس ورخ
په ورخ مخ پر زياتيدو دي
نودغلو دانو د کرهڼي نتيجه
دغوايو په اوږه د توليد د
ټوان له مخي د ډېر وړ نه ده
ځکه چي نړدوو پنځه کلنو
الکشافې پلانو مخکښي
زموږ په هيواد کي زراعت
په علمي او تخنيکي بڼه سره
وده نه وه کړي او زموږ د
بزرګو طبقې داکثري برخي
د ژوندانه سطح د ډېر وړ نه
وه او په ډېرو نامساعدو
شرایطو کي ټي ژوند کاوه
کله چي زموږ متبوعه
حکومت د وګړو د آرامي
د ډالو و مخکواو دښتو د
خړوبولو او همدا رنگه د
زراعتي توليداتو د زيات
والي په غرض د الکشافې
پلانو په لړ کي په اوسني
پروژولاس پوري کي نولي
دهيواد په مختلفو برخو کي
بندونه او داوبو لګولو لوي
لوي کانا لونه په اساسي

ډول جوړ کړل چي علاوه پر
پخوانيو سرونو د ګرو اوس
په زرهالو بي کورونه ناولين
په راحت ژوند ورباندې کوي
او همدا رنگه ټي د عصر د
مفتضا سره سم د عصري ميکانيزه
نيزي دروستولو په غرض
يو شمېر پراګتو روڼه وازه
کړل او د مناسبو شرايطو په
مقابل کي ټي د ګروندګرو په
واک کي پريښودل چي دا
کار نه يوازي د کرهڼي د
تکامل او د زراعت د تخنيک
سره د ګروندګرو د آشنا
کيدو په لاره کي ګټور
اقدام ګڼل کيږي بلکه د
مملکت د اقتصادي بنياد
مزي ټي هم غښتلي کړ ځنګه
چي زموږ ګران هيواد
افغانستان د اقليم شرايطو
په لحاظ د زراعت له پاره د
نړي لړۍ پر هيوادو مساعد
دي نو لازمه ده چي د زمانې
د ابعابا با تو سره سم د پوي پوهي
جامعې په شان له دغه راکړل
شوي نعمت څخه لکه څنګه
چي ښاني دخپل مټ په قدرت
په زړه پوري ټکټه لاس ته
راوړي ځو وکړي او چي
په عميق نظر د اجتماعي
تحول او پدې پړاو نه تر شا
پريږدي او د ګران هيواد د
ارتقا پاره نور هم خدمت
مصدر وګرځوي.

د آريانا د واكدارانو پخواني سلسله

په کار لاس پوري کړ، د
بابر د دورې څخه نهولې
پياداور لنگ زيب تردوري
د ۹۳۲-۱۱۱۸ هـ د هند
کورگاني امپراتوران
نل د پښتو سره په جگړه کې
اخته وه، په دغه مهال کې د
پښتني شخصيت او ستر
نارینه وڅخه يو هم خوشحال
خان خټک دی.

دغه دورې ادقلم خاوند
خوشحال خان د پښتو د
تاريخي عظمت د احيا د پاره
داور لنگ زيب د قواو سره
وجنگېدې دغه نوموړې په

۱۰۶۴ هـ - ۱۶۶۴ م) کال د
اور لنگ زيب له خوا پښتني
شو، خلور کاله کې په پښتني
خاذه کې تير کړه سره لدې
چې دمخې څخه ايله شو
ده ملی پښتني روح په
خوځېدو راغی.

دغه نوموړې د مغلو
سره لويې او مشهورې
مجارې دي:

- (۱) - د لوبار مجار په
- (۲) - د تار مجار په
- (۳) - د خانچ مجار په او

نورې.

په پای کې دغه ستر پښتون
نور پالي مېرمنه په ۱۱۰۰ هـ
۱۶۹۱ م) کال کې وفات شو.

پر مختلفو علاقو لکه د پلي، بنگال، پنجاب، دکن، گجرات، مالوه
مندو او نورو پاچهۍ او سلطنت کې پلي، چې هغه لوی پياوړې
قطب الدين ايبك آرامشاه، شمس الدين التمش، رکن الدين،
فيروز شاه، ملکه رضیه، مهزالدین بهرام شاه، علاءالدین محمود
ناصر الدين، محمود شاه، غياث الدين بلبن، مهزالدین کيچباد،
جلال الدين خلجي، علاءالدین خلجي، محمد تغلق، خضر خان ليازي
پهلوان لودی، سکندر لودی، او ابراهيم لودی دی، دغو حکمرانانو
هر يوه پخپل وار سره د افغانانو کلتور او مدنيت په هند
کې خپور کړی دی او د پښتو د مدنيت د عظمت په لار کې یې ستر ستر
خدمتونه کړي دي.

سوري شير شاه

هغه مهال چې کورگاني بابر په ۹۴۴ هـ کال د افغان لودی
کورنۍ ته په پلي کې سقوط وکړ، نو د پښتو شاهزاده گانو د
هند په هره کوربه او شاوخوا کې د پښتو د حکمرانۍ د ژوند
د پاره کې په کار لاس پوري کړ، په دغه ترڅ کې فرید خان سوري چې
په شیر شاه سوره کې شهرت ومپند میدان ته راووت، د افغان لپورشف
کې په لاس کې ونيو، ده په دوو لویو تاريخي مجارېو (جوسا او قنوج)
کې همایون ته سخته ماتې ورکړل او د پلي کې ونيو (۹۴۷ هجري)
او پښتني سلطنت یې بیرته د نوي رڅخه قايم کړ، په پای کې دغه ستر
اولوی زما مدار د کالنجر د کلا په محاصره کې په ۹۵۴ هـ کال
کې وفات شو.

خوشحال خان خټک

دهند د کورگاني دولت د لومړي سر څخه پښتني واكدارانو په
هرځای کې دخپل ملك څخه د بېگانه و د تسلط دمخو کولو د پاره

ابدالی احمد شاه بابا

احمد شاه بابا د نوي
افغانستان مؤسس دیوشر و
شور په وضیعت کې افغانستان
د تیت و پر کتوب او تشت

خنځه وساتې او پر ژرې په
یوه ستره امپراتوری
تبدیل کې د مشهور نیشاپور
بیا تریلی پوری پراخه وه.

احمد شاه بابا په افغانستان
کې نوی او تازه عسکری
سیستم میدان ته را و بوت
چې ترده وروسته ئې د پوره
زمانه رواج درلود، دغه
ستر بهادر ازبک وړ مېر

د پښتو د ټولنو لکمو او
قبیلو اتحاد و سانه او دوی ته
ئې په یوه سیاسي تمامیت کې
دنده و حدت او اتفاق

و پخپلې اوځان کې د آریانا
لرغو نې او با ستا نې
سرحداتو ته ورساوه او د
هغو سیمو موقوفې د پښتو
په لاس کې تثبیت کړ، او په

دی ټول ئې دخپل ستر دولت
د پاره داسې حیثیت او عظمت
ورو باخښه لکه چې د دوی سره
وړوو، ده اته واره په هند
کې عسکری سوقيات عملی
کړل.

د پورو (د اسماعیل خان و پوره، او د غازی خان و پوره) او ټول پوری مخ
ته ولاړ، دغه سیمې ئې هم دخپل دولت په قلمرو کې ټولې کړې
هوښ شاه حسین په افغانستان کې د پوره ستر او مقتدر دولت په
جوړولو کې د پور کوشش وکړ، مگر د نادرافشار خطر چې دغه

اوموړې په اصفهان کې هوتکي حکومت او په هرات کې ئې د ابدالی
حکومت ته سقوط ورکړی و دده د مراد مانع شو، هوښ شاه حسین
پوره یو کال په کندهار کې د نادرافشار د بې سرو پای لښکر سره
مداومت وکړ خو په پای کې کندهار په ۱۱۵۰ هـ کال د نادرافشار
په لاس ورغی او هوښ شاه حسین د نادر په بندېخانه کې په
مازندران کې وفات شو.

ناصر سیدال خان

دغه اوموړې د هوتکي دورې د عسکري ستر و منصبدارانو خنځه
دی چې د هوتکي سلطنت د لومړي سر خنځه ئې په عسکري ستر و کې
د پوره نامي زېور جنرال په حیث اشتراک درلود، او د هوتکي
شاه اشرف په دوران کې د سپه سالاري رتبه ته ورسېدی تر دغه
وروسته ئې په اکثر و لویو محاربو او جنگونو کې ګډون کاوه، په ایران
او افغانستان کې ئې عسکري ستر ستر خدمتونه کړي دي، دغه پښتون
مېر ب سپه سالار هغه مهال چې نادرافشار قلات محاصره کړی و،

د پورې لږ قوي په ملګري سره ئې دوي میاشتي دغه په مقابل کې
مقاومت وکړ، په پای کې ئې د نادرافشار لږ فوج او لښکر و پوره
زېور ته د زمري پشان لرغل او هجوم وړاندې، څرنگه چې د کندهار
خنځه پوره ګواک و و نه رسېدی نو ځکه سیدال خان د نادرافشار د
لښکرو په لاس کېږت و، دغه زېور مشهور آوریالی پښتون جنرال

چې تر دغه وخته پوهېږي آرام نه و کېښتلی او تل دغه د پښتنې
سربښندونکو قائد په خونی عملیاتو کې ګډون کاوه د نادر په امر
پورته شو او دخپلې کورنۍ او اولاد سره د کوه د امان و شکر دري
ته راغی خو هلته وفات شو.

د هوتکي دورې عسکري ستر آوریالی مړونه:

آما الله خان، نصر الله خان، زېور دست خان، بهادر خان سپه سالار،

آزاد خان او نور....

۱ میر دوست محمد خان

اودغه ملك لى د دراني امپراطور تر حمايي لاندې راوست
احمدشاه بابا د ۱۱۹۰ هـ ۱۷۴۷ م تر ۱۱۸۶ هـ ۱۷۷۴ م پورې پاچهۍ
وکړه، په پای کې یې د ملت او وطن ترسترو خدمت وروسته په ډېره
نام نیکی او نامداری د لوی څخه رخصت وخیست .

• •

شاه پسند خان ۱ میر لښکر

د احمدشاه بابا دستور و نظامي وکړو څخه دی چې د نظامي سپرو
په تڼدو، او د مسئلو پر غلو، او قرارې مجاربو په عملیاتو کې
مشهور او معروف دی، له همدې لامله ده ته د قر اول پاش لقب هم
ورکړه شوې دی، احمدشاه به دغه نوموړی اکثره د لوی مسافرو او
ځایو په مسئلو وظيفو سره موظف کاوه، شاه پسند خان به هم په
ډېره مړانه او ډېر موفقيت سره دغه وظيفې سر ته رسولې .

• • •

د راني تيمور شاه

د خپل پلار لوی احمدشاه بابا تر مړنې وروسته په ۱۱۹۶ هـ کال
پاچا شو د خپلې شل کلنۍ پاچهۍ په دوره کې یې د دورا الوامپراطوري
چې پلار یې بنسټ ايښی و ښه وساتله د هر ليرې کولو لکې لاس لې د
ليرې څخه لنډه کړه خو په پای کې په ۱۲۰۷ هـ ۱۷۹۴ م کال وفات شو .

• • •

بارکزی وزیر فتح خان

سردار فتح خان د سردار بابند پاینده خانلار می زوی د افغانستان
د سدوزو دورې د لویو سیاسي او عسکري شخصیتو څخه دی، دغه
نوموړی سردار د سدوزو د امپراطور په سالتنه کې وې وې
خدمتونه کړي دي، اودراني شاه محمود دغه نوموړی سردار دده
د ښو خدمتو په مقابل کې په ۱۲۹۶ هـ ۱۸۰۱ م کال وزیر مقرر کړ، تر دغه
وروسته د شاه محمود د سلطنت په دوره کې اول بریده هم د شاه شجاع
په وخت کې، اروپا دوهمه پلا د شاه محمود د پاچهۍ په وخت کې د
وزیر په حیث وظيفه اجرا کوله او ډېر ډېر خدمتونه یې وکړل، په پای
کې دغه پیاوړی او عسکري لوی قاید په ۱۲۳۳ هـ ۱۸۱۸ م کال د
شاه محمود د زوی کابیران د مخالفت په سبب لومړی وژند کړ شو، بیا
په ډېر غمجن وضعیت سره په همدغه کال ووژل شو .

امیر دوست محمد خان
د علمي ثوب د لومړي سر
څخه د خپل پوهيالي ورور
سره د پاچهۍ په کارو کې
لوېه برخه درلوده په پای
کې د سدوزو د سلطنت د
انقراض په مهال کې د خپلو
وروڼو په سبب ډېر قدرت
لاس ته راوست خو په
۱۲۴۳ هـ ۱۸۲۹ م کال په کابل
کې امیر شو، ده د هلمې ای
نظمي او کلاوي وضعیت چې
د سدوزو د اقتدار د انحطاط
په دوره کې پېښ شوی و د
منځه وړلود پاره د برز حمت
وکېښ، څو ننگه چې د
برطانوي هندوخواهش او
غوښتلو ته یې چې د افغانستان
د ملي منافعو او ټکو د پاره
مضر و په در د جواب ورکړ،
نو ځکه انگریزانو دده په
عصر کې پر افغانستان ليرې
وکړه، د پښتنو او انگریزانو
لومړي جنګ په ۱۸۳۸ هـ
۱۸۴۴ م کال کې پېښ شو، د
دغه جنګ په مهال کې امیر
دوست محمد خان تر پایه
پورې

د ګرم سپردن کلتور وضع

«درېسم فصل»

عرف او عادات

عرف او عادات د پوي

جامعې د ژوند مهمو شرايطو څخه حسابېږي. که ټولنه بدوي حالت ولري يا مترقي وي بيا هم په دواړو حالاتو کې د يوه عرف او عادات خاوند وي.

عرف او عادات د انسانانو

په مختلفو ټولنو کې مختلف شکلونه لري چې د هغې ټولنې په اجتماعي رشد پورې اړه لري که ټولنه

اجتماعي رشد او علمي بصيرت ولري عرف او عادات يې مترقي وي او دغه ټول که پورتنۍ صفات ونه لري د ابتدائي او غير مترقي عرف او عاداتو خاوند وي.

په ساکنه ټولنه کې عرف

او عادات ډېر ټينګ دي او د هغې ټولنې خلک يې بدلون ته آماده نه وي بلکه د عرف او عاداتو په ساتلو کې مجادله کوي. برعکس په متحرکه ټولنه کې د عرف او

(۱۴) - ليوالي يا با: داسې هم د بلوڅو د قوم څخه او په لنډې کې پروت دی.

په پورتنیو زیاتو توکي مهم او مشهور زیارت دامير بلند صاحب دی چې قبر يې ډېر قدیم او د وفات تاریخ په هغه سپینه ډبرینه لوحه چې دده د قبر د پټولو خوا ته درول شویده. ۶۰ هجري سنه لیکلې دوی ده د عربستان څخه د هجرت په ډول دیوه فاعیل سره راغلی دی چې فاعیل يې ان ورغ په یوه لویه قبيله تبدیل شوی دی چې دخایله ټاکلې وړانګه وایي په قوم عرب ځانونه بولي او ددغه زیارت پر شاوخوا کورونه لري اکثره ویل کېږي چې دا لوی روحاني شخصیت دمیر حمزه صاحب څخه کائنات اکاډي د هغه زوی دی د زیارتونو احترام او قدر په سترګه ورنه کتل د ګرم سپر او هلمند د نورو منطقو دخلکو یوه غمخنده هر څوک باید د زیارت وکړي. زیارتونه په مرکلي کورونو خدمتګار (مجاور) لري او د کلی خلک هغه ته د خیرات په ډول دوی او کالو وړکوي دا کثوره زیارتویر او خوا به اغیزمن کوي وطنی میل او لوی عمر کېږي.

عادت بدلون ژر تر ژره منځ ته راځي او د هغه ټولنې غړي د بدلون د پاره آماده دي.

په بل عبارت د عرف او عاداتو ټينګوالی د جامعې ثقافت ښانه غورځوی او د عمومي تحول مانع ګرزي پر خلاف ددې په متحرکه جامعه کې د رسوماو بدلون د جامعې د تحول او ارتقا سبب ګرزي.

عرف او عادات د حقوق د نقطې نظره داسې تعريفوي: چې عرف او عادات د پوي ټولنې عبارت دهغه صفاتو څخه دي چې يوه ټولنې پر مادي شرايطو اتکا ولري، خو هر څومره چې مادي شرايط تعير وځوري عرف او عادات هم تعير خوري.

د عرف او عادات درلودنګي د درو مهمو خواصو خاوندان دي چې په لاندې ډول شرح ورکول کېږي.

۱- متداوم: عرف او عادات بايد په يوه ټولنه کې په مسلسل ډول د يوې زمانې راپدې خوا پاد هغه ټولنې دخلکو په مابین کې نسل په نسل پاته وي او کمه سخته پکښې لوی راغلي.

۲. عقید وی لزوم : د پوي ټولنې عرف او عاداتو ته باید د هغه ټولنې خلک عقیده ولري او کوم چي دخپله محانه عرف او عادات لري نه دېل محیط .

۳. اجبار : عرف او عادات د پوي ټولنې باید تر اجتماعي اجبار لاندې وي او دهغي ټولنې افراد وله کولای شي چي دهغوي د اجتماعي جبر مخه نمانو نه خلاص کي .

پورتني تبصره په عمومي ډول د عرف او عاداتو د تعريف او وضاحت په هکله وه مگر زموږ موضوع او مقصد دلته د ډگر مسير عرف او عادات دي .

د ډگر مسير حوزه اړوسه هم د علم او تمدن د نقطه نظره بڼه ترا منځ ته لنده نلمی . د خلکو ژوندانه طرز او اجتماعي تقاضاي ساده عرف او عادات لري پر پخواني شکل پاته دي او نهول لږ پکښي ليدل کيږي که کم تحول پکښي راغلي دي هغه هم ډېر لږ دي .

د عرف او عاداتو دغه تغير سبب په هغه ځاي کي دادي چي دهغو خلکو ذهنيتونه په عمومي ډول بڼه تراندي مترقي شوي . ځکه نو اکثره خلک ئي د پخواني رسوماتو او عمناتو طرفدار دي مگر سر بيره پردي اکثريت د خلکو په هغه ځاي کي ددي

طرفداره دي چي زاده عرف او عادات دي پر ځاي پاته شي بيا هم بو طبقه خلک چي نږيما د ۴ څخه تر ۵ فيصدو پوري سته او ددي طرفدار دي چي د ژوندانه

اکثره مادي شيان لکه کالي خوراک ، استوگنه ، آلات اسباب او د ژوندانه نور وسايلو او کارونه تغير ورکي او دغه رنگه زاده او بي ځايه رسومات د منځه درک کي د طبقه عالمان او بعضي نور د سالم فکر او بڼه ذهنيت خاوندان دي .

د عرف او عادات موضوع ډيره لويه او د ژوندانه مختلف شيان په برکي لري نو دا موضوع پر مختلفو عنوانو په وروسته پاڼو کي راوړو . کالي (لباس) خواږه او داستوگنې ځايونه :

د هلمند د ناوې د وطن والو خلکو لباسونه او خواږه داستوگنې ځايونه د ټولو منطقو په دولايت د مرکز (پست) او ډگر شک څخه لږ فرق سره لري .

د شمالي برخو (کچکي موسي قلعه ، نوزاد) کالي او کورونه نسبت د هلمند و جنوبی برخو ته لږ اندازه مترقي دي .

د ډگر مسير منطقه و جنوب ته د هلمند واقع ده د کالي اغوستلو طرز ، کورونه او خواږه ئي ډېر ساده شکل لري د ډگر مسير شمالي برخه نسبت د جنوبی خوا و ريگستانو ته د پورتنيو شيانو د

نقطي نظره بڼه ده د بڼه والي سبب ئي دادي چي د يوه طرفه ولسواليو ته نژدې دي او د بله طرفه د ډگر مسير بازار د منطقي په شمال کي دي او هلته د کندهار پست او نورو ځايو څخه خلک تر ځي غنم وړي ، او نور شيان د تجارت په ډول را پسي چي د دوي دي تماس د شمالي برخي پر خلکو اغيزه کړې ده .

د ريسم علت ئي دادي چي د ډگر مسير په شمالي برخه کي د درو کالو د پاره يوه مهمه پروژه د کالال د کيندلو او د روښان د پله او سر کالو د جوړولو کار

شروع شو چي په حدودو کي د درو زرو تنو کار ډگر و هلته کار کاوه نو طبقه ئي د ډگر مسير د شمالي برخي پر ټولو شيانو اثر و چاوه ځکه ئي د لباس خورا ک او داستوگنې په ځايو کي نسبت د ډگر مسير و آخري برخي ته بڼه تغير را غلي .

پورتني دري شيان چي د ژوند لمړني اړتيا وي بلل کيږي په ډگر مسير کي په لاندې ډول دي .

لیا س :

د هلمند د ناوې وطنوال
خلک په دولايت د مرکز (بست)
اود مرکز د ښار څخه تقریباً د
۱۰۰۰۰۰ اوښکو لباسونه د جوړښت د
نقطې نظره یو شکل لری د ګرمسهر
د خلکو لباسونه هم دهلمند د
محالانو د خلکو په شان د پړساده
شکل لری چی مفاد لری لږ او
د مصرف لری نسبت د هغوی د اقتصادي
وضعې ته د پسردي . ګرمسهر د
منطقي دېز ګرانو او د مزدور کارو
په ښکاره د ټولو خلکو په ځانانو او
ملاکانو څخه چی په هغه ځای
کی ژوند لری د کالو طرز لری پدې
ډول سره دی کالی لری د سپین سان
پاڅه رنگه ټوکرانو څخه لکه څر ،
نسواری فولادی او نور وړلکو
څخه دی . دوی کمیسونه د څلور
یا څلور نیمه ګزه ټوکر څخه جوړ
وی چی اوږدوالی لری تر ۱۰ څو ۱۲
پوری رسېږی لمن لری پراخه
تر څنګی لری غاړه لری په اوږدو کر نړل
کېږی لستونې لری پراخ او اوږده
دی چی اوږدوالی لری اکثره د
لاس د ګوتو تر ټوکانو رسېږی .
(عموماً په اختر وکی) د ځوانانو
او هلکانو د سپینو کمیسو څنګرونه
په شنو او رنگه ورېنمو خامک
شوی وی پر ټوکونو لری اکثره
سپین سان یا بل ډول ټوکر څخه

وی چی د ۷ څخه تر ۸ ګز ولوی
والی لری اوږدوالی لری د
پښو تر ښکلو پوری دی د
پاښو خولې لری پراخ دی
پزګر او مزدور کاران
د پری صدری نه آغوندي او
که لری آغوندي هم داختر په
ورغ لری آغوندي د کر آبی
د اغوستلو سره چندانې
عادت لری د صدری د
جوړښت طرز لری کندهاری
دی . د سپین سان په جوړه
کړی خولې باندي لری د سپین
پاتوری خاصي لښکونو چی
پنځه ګزه اوږدوالی لری
تر لوی د ټکر درې ګزې
سره ګڼلوی اوږد اوږد
باندي لری اچوی چی لمونځ
هم باندي کوی دغه ټوکر ته
(پټو) وایسی پټو په
دوبی پر ځایو هم د خوب په
وخت کی د شپې یادګرمی
دخوا اچوی کوسی دوه یو
څخه د کراسنی (لمڅی) په
ډول جوړېږی چی عموماً
لری رنگ سپین د چپینې شکل
لری د لباس دهلمند د ناوی
د کاپوالی ښځو د خوا
جوړېږی . د کوسی څخه په
سفر کی د شپې دخوا د لمنک
کار هم اخیستل کېږی .

په دوبي کی پزګره طبقه
عموماً مختلف ښایان لکه موچینې
خیلی چاروغی (چی دوه یو او
رېڅه څخه جوړېږی) پوت او پری
چوټی په پښو کوی میرمنې لری
سر بیره پروطنی افغانی کاپو
د سپینو زرو ګینې لکه پیزوان ،
غاړه کی ، اوږده وینې ، ګنمې ،
والی ، چهار کل او نور ښایان
هم استعمالوی مخصوصاً په
ښادیو او وطنی میلو کی داختر
په ورځو کی د پری ګینې اود
بجمل کمیسونه چی په هغه منطقه
کی په شهرت لری آغوندي او
زرینې د ګلابونو موچینې ورسره
په پښو کوی . سر بیره پر دغو
لباسو بیا هم هلته یو تعداد
ځوانان ملاکان او متعلمین او
منوره طبقه موجوده ده چی د
لباس په جوړولو او اغوستلو کی
د ښار د خلکو تفهیم کوی اود
پخوانی طرز څخه لری خپل
لباسونه اړولی دی .

(خواجه)

د ګرمسهر خلک ساده الی
نکلیفه خوراک تهیه کوی غریبه
طبقه لری چی اقتصادیات لری د لاس
په مزد تکیه دی د ارزګی یا
ورځنې مزدوری څخه خپل اعاشه
کوی . د پسونو پونو وادغوښو
سره خوری په دوبي د ګرمی نه

کبله د غرمي د خوا مستي يا شلومبي د غنمو د ډوډي - سره خوري د سهار د خوا خوږي چاي هم چيني د ژمي په موسم کي د بعضي غريو خلکو په کور وکي لاندې يا شکره بخيري .

د گرمي کي چيني خورا کوله سته چي په مختلفو موسمو کي د کال لکه په نور وختو کي خوږل کيږي . هغه جملې څخه د ژمي

په موسم کي د پسه وچي غوښي (لاندې) دي چي د هر ملاک په کور کي وي ، مگر بعضي غريبان خلک هم لاندې کوي ، په دوي

کي مستي ، شيدې ، شلومبي ، کچي اور پده ، پوڅه ، چکيده ، داکټرو خلکو په کور وکي چي د ځانو

غواوي لري سته او نور کسان هم د شلومبيو څخه د هغوي بېله کومه قيمته استفاده غني کوي او اکثره بزگران د ځانو غواوي او

ميري لري چي د پورتنۍ شيانو څخه ئي د دوي په موسم کي

استفاده کوي ، په ژمي کي کړت او غوړي مهمه غذا ده هر څوک ئي هلته خوږي شيدې او غوړي هم هلته د ژمي غذا ده . مگر

(خريږي) چي د شيدو او شلومبو ترتيب شويدي په دوي کي خوږل

کيږي . (اخري) هغه غذا ده چي کچي د ايشيدلو څخه ورسته د

ديک په بيخ کي د شلومبو او کچو مخلوط يو اندازه غوښي غوښي شيان پاته سي هغوي ته بيا نوري مستي وراچوي او ايشوي ئي چي پخه څه وخت ئي را واخلي (اخري) ورته د ايسي او

د غرمي يا شبي په وخت کي ئي خوري .

په پورتنيو خورا کو سره هلته مېوي او سبزيجات (سا به) او نور هغه مواد چي ډېر وي قامينه ولري لکه

رومي بانجن تور بانجن او باد لنگ چمبر خيال خټکي هندواني ، مشره وني او د

هغوي مېوي لکه زرد آلو شفتالو ، انار ، ناک ، سيب

بهي او نور هلته چنداني نه اېدلي کيږي ، د انگورو باغونه لږ لږ ليدل کيږي د

نور وختو څخه راوړي ، د او موينو سبزيجاتو خوږل

لکه پالک ، کاهو او کيرم کريله هلته رواج نه لري .

د گرمي د خلکو د ساده خوراک سبب دادي چي هلته

د يوه طرفه خلک د ډېري زمانې راپدې خوا د نورو

ځايوسره په تماس کي نه و او نه د نورو ځايوسو خلک

هلته ور تله سبب ئي د لاري خرابي او عدم وسايل و ه مويران نسواي تللای پرېږي او چهاربايانو باندې هغه منطقه

ډېره لوري وه دويم علت ئي د هلمندرودو چي پر هغه باندې

پل هم نه و د هغه ځاي خلک بېله شديده ضرورتو لکه شکر ته چي د هغه وخت د حکمران مرکز و د اتلا ځکه نو د باغو جوړول او د

مثمر وړنو کټنول ئي په فني ډول نه اوده زده .

مسکن (د استوگني ځايونه) په کليوالي بڼه :-

د کورنو د تعمير (جوړښت) د نقطې نظره د هلمند د ولايت شمالي منطقي نسبت وچوځوي

مناطقونه په دي د جنوبي خوا کورونه چي گرمي هم په هغه برخه کي راځي د جوړښت د منطقي نظره چنداني مصرف نه غواړي

ځکه چي د دوي ژوند ډېر ساده او کورونه ئي هم په ساده شکل جوړيږي . هلته داستوگني د ځاي

(کور) پيدا کول او يا جوړول د ژوند مهم پرابلم ندي او نه کورونه په داسي ملکيت کي د

خلکو راتلای شي . بلکه د غومدي د پاره دي بيا خلک هغه ايله کوي .

(نور بيا)

ژباړه کولکي: عزيز احمد «ترقي»

مخ په څه شکل ده

پدې خبره هر څوک پوهيږي چي مخکې د کړي په شکل سره ده او په فضا کي حرکت کوي په پخوا زمانو کي به څنگو ويل: چي مخکې سطحې او لږ ډيمنگوله يمسې لکه د جنگ د سپر داسي شکل لري. پدې باره کي چي مخکې پر څه شي تگيږي ده هر قوم مختلفي عهودي درلودي

سطحه ده .

بلکې د تعجب پدې کي دي چي مخکې لري وکړي شوای چي مخکې لري په هغه خپل حديدي شکل کشف کړل .

معلومه خبره ده چي د مخکي د حديدي شکل کشفوالی په زړو زرو کولو په اړکسي لېوای آماداکار د اوږدو مسافتو په لرغ کي دي کرار کرار آسانه شو .

د مخکي اړ شا و خوا باندي د خلکو مسافرتونه ډېري پخوا څه را شروع شويدي د ځنگلونو او راځيتمو، د دريا سو طغيانو، سهلابو، قحطيو، او وچ کاليو، پخولو او لوړو آفتونو دوي دي ته مجبور کړل چي د يوه مخايه څه وېل مخاي ته کوچ وکړي او مسرتېو انسانانو خپل مسافرتونه ډېر کرار او په ځنډ سره پای ته رسوله .

په به داوي چي د مسافرت د کلمي پر مخاي د مهاجرت کلمه استعمال کړو، په هر حال کي چي مهاجرت په کلو او پېږدي خلکو په زړو زرو کيلومتره فاصله طي کوله .

په تاريخي دوران کي خلک درا کړي او ورکړي د باره د يوه مخايه څه وېل مخاي ته لري

د پخوانيو هنديانو په عقيده چي مخکې يوه غټه نيمکرگي ده چي د ځلورو ايسلانو پر اوږو باندي ولاړه او پيلان بيا د يوه غټ کيشپ اړ شا باندي ولاړ دي پخپله دغو خلکو چي دغه عهوده درلوده پدې نه پوهېدله چي کيشپ پر څه شي ولاړ دي، پدې وروسته وختو کي د يوه پلار او زوي تر منځ خبري کيدلي چي زوي له پلاره پوښتنه وکړه:

با با جان! مخکې پر څه شي ولاړه ده؟
پلار يې جواب ورکړ: چي اړماهي! زويکه مخکې پر لويو لويو ماھيانو باندي ولاړه ده کله چي ماھيان و خپل ځان ته حرکت ورکړي مخکې په آنگان راځي .

با با جان! ماھيان پر څه شي ولاړ دي؟
زويکه! ماھيان په اوبو کي آب بازی کوي .
با با جان! اوبه چيري دي؟

زويکه: اوبه د مخکي پر مخ دي .
زوي: آيا نو مخکې پر څه شي ولاړه ده؟

پلار يې: رشتيا ته ډېر احمق هملک لي! وټاله مي وانه ويل چي مخکې د درو ماھيانو پر شا ولاړه ده، دغه مباحثه تر اوسه هم وپاي ته نه رسيږي .

دا څه عجب نه ده چي پخوانيو خلکو د مخکي په باره کي داسي فکر کاوه چي مخکې يوه همواره

د حیوانانو د پوستو بکار یادی د حیوانانو
پوستونه ئی د تورو، خجرو، چرو اولونو سره
تبادله کوله بزگرانو بیاعلی اودانی په کالو
اونورو شیانو تبادله کولی .

دا را کړه او ورکړه دیو طبیعی له خوا
کیدل چی دغه ئی کار چی دیو مملکت ته به
ئو شیان و دل مملکت ته وړل او په عوض کی به
ئو نور شیان مخنی را وړل چی تاجران نومېدل
دا طبیعه ئو پای ته رسوله .

دغه تاجران د پردلایو مملکتو دوی د
حیلو مسافرانو په ضمن کی مجبوره وه چی د
هغو وحشی او درنده حیوانانو مخه ځان
وژغوری کوم چی دوی ته خطر ورپېښوی او
دهغو د پنهانو سره چی دوی مانونه او نور
شیان په وچه اودریاب کی نالا اوچپا وکوله
حمک وکړی .

دی تاجرانو هم په وچه او هم په لویو دریو
کی د کوچه و کښتو او واسطو لیری ځایو ته

سفر کاوه .

تقریبا ۷۰۰ کاله پنخوا یو ایټالوی تاجر
چی مارکوپولو نومیدی دویز له پاره څه
چی په ایټالیا کی واقع دی وچین ته مسافرت
وکړه . اودلویو غرو څه را کښته چی څو کی ئی

آسمان ته رسیدلی اوه هغو وچواو خطرناکو
صحراو څه بیرته وچین ته ولای دی څو مدي
وروسته د جوی آسیا د سواحلو له لاری د
کښتی په ذریعه بیرته و خپل مملکت ته ولای دی

مارکوپولو خپل د زېږېدنی ځای په ځواکی
کی لا پرېودی ۴۵ کاله ئی دخپل مملکت ته څه
د نادی اود کړه او په سپین پېر توب کی اورت ته
خپل مملکت ته ولای دی . مارکوپولو (۱۲۷۱) کاله

په چو کی ژوند وکړی او (۱۲۷۱) کاله ئی په تنک
اورانک کی پرلاری اود کړل . مارکوپولو
چی بیرته وینز ته ولای دی ښه دیر عمر ئی و خپل
ژوند ته ادامه پسی وکړه اود چین دخلکو
د ژوند په پاره کی ئی هغه وخت یو کتاب
نوشته کړی .

دوه سوه کاله وروسته یوروسی تاجر
چی (آفاناسی بیکیتین) نومیدی، د (تور)
د طائفی څه و شرق ته مسافرت وکړی .

بیکیتین د روسی د شمال څه حرکت
وکی اود ایران دلاری و هندوستان ته لاری
او (۶) کاله ئی په هندوستان کی اود کړل
اود خپل مسافرت شرح ئی په خپل یوه زده

پوری کتاب کی چی (سفر د دریابو وخوا ته)
نوشته کړه . په هغه وخت کی دیو ځای په څه
تنک و ځای ته د پره موده په اړ کی نیول

نور ورځ چی یو لار په یوه هغه کی طی
کړی هغه وخت په کلو کلو طی کیدله هوایی
خطونه د اوسپنی لاری اود بخار کښتی د سفر

په نړۍ دا خطونه زموږ سره په هر کوم کلي او کولای شو چې د مخکې د کسري هره نقطه مېنه کړو .

دا خطونه په خپلو مخصوصو علامو سره ۱۸۰۰ کاله دمخه اختراع شوي دي .

بطليموس د يونان يو پخوانی منجم د جغرافيا په باره کې خپلې ټولې اطلاعات وې سره راټولې کړي او يوداسي نقشه يې جوړه کړه کوم چې يونانيانو او ددوی همسايه هاو تصور کوله

پدې نقشه کې د اروپا ټول له مملکتونو او په استوا کې صورت دهغه شمالي حصې او د آفریقا شمالي برخې او د آسيا هغه برخې چې ليدلې شي وي شاملې وي .

بطليموس داسې عقیده درلوده چې مخکې کړدې شکل لري او چارچاپېره يې فصاده .

په نړۍ کې په تېرې آيرۍ شوي هغه يوناني لېکوالان هم سره کم شوه او ددوی لېکنې هم سره ورکې دوی نو خلکو بيا دوه مخې شکل لري او ددوی چې مخکې يو سطحې شکل لري ، کشيشانو چې د

جغرافيايي د علم مخه فايدنه اخيستله او خلک به ليدې نظريې ته رابلله د پېژندلې پېړۍ په نيمايي کې چې به خلک د دريا بو او د دوسرو

ته تلل وروې ته به ويل کيدل چې پدې کار کې لاس نه وې ليوالې کيږي مخکې چې پدې کار کې د هغو کشيشانو درواغ رسوا کيدل وه او هميشه د... نامه غواړي چې خلک په دغو درواغو خطا باسي .

دهغې زمانې خلکو پدې ټينګه عقیده درلوده چې مخکې همواره او سطحې ده او چارچاپېره يې داسناوس رودخالي دي چې د پوه لوی آېشاره مخه وېوې يې پاڼه کندی ته ټولېږي .

د باره وجود نه درلودی .
تاجرانو وچه لار د آسانسو او اوبانو په ذریعه او دریا بونه يې د کوچنیو کښتيو په ذریعه طی کوله .

په هر خلکو برحیره پردغو تکلیفو او پوره مسافرتونه کول اما هغه خاطرات کوم چې دوی ورسره مخامخ کيدل ژر يې له ياده وتل او هغه کسان لکه مارکو پولو او آفاناسي نيکونين چې په ليکلو او لوستلو پوهېدل او

کولای شي سوای چې هغه واقعې او حادثې چې دوی ورسره مخامخ کيدل نوشته کړي او داکسان په هغه وخت کې په لرلو او محدودو

هرڅو سره چې به يې سفر او وېدې لارې کونښن کاوه چې لا په لرغاو نه وويني .

هغه وخت چې د مخکې نقشې ومنيځ ته راغلې په آر په پرده وخته پورې صحيح او پوره نه وې . که هغه زېږې نقشې پيداشي د غاب شکل لري ، پر ټولو وچو ليد (اسناوس) رودخانه

راکړل شوي وه ، چې د دغه وچو په منځ کې يو لوی دريا بې چې حتی پخواني خلک يې هم پېژانې تاجران او جنگي کښتۍ او دريا بې غله

له دغه دريا بې لارې مخه ايرېدل . د مدیترانې لغات ددو يوناني کلمو مخه جوړ شوي دي چې په معنی سره د منځ او د وچې دی

مخکې چې خلکو عقیده درلوده چې دغه دريا بې دنړۍ په منځ کې واقع دی .

لن ورغ ټوله پدې خبره پوهیږي چې دا خبره سیمه نه ده اما اوس هم هغه د مدیترانې په نامه یادېږي .

دنن ورځې په جغرافيايي نقشو کې هغه خطونه چې د مدارو او نصف النهارو په نامه

او که کښتی د مټکي تر څنډو پورې ولاړه شي
نوبېشکه په هغه کسده کې لویږی او ور
کېږي .

د دې په هغه زمانه کې چې عاقلان وه لکه
بطایموس ده په هغه زمانه کې داغده درلوده
چې مټکه لگړدی او د کړی په شکل ده له سطحې
او همواره .

هغه کسان چې دلیر و سفر و مخالف و نو په
لېوېل : (د پریښه ۱ موږ لېوېل و چې مټکه
لگړدی او د کړی په شکل ده، آما که کښتی د
لوېی و کښتی ته ولاړه شي آيا درانګه امکان
لېوېل شته نو بیا لسی کولای چې د کښتی څخه
ولویږي ته پورته ولاړه شي) .

آيا د دې خلکو اشتهابا چېږي ده: دوی دا
تصور کوی چې د مټکي په لویه کې د غرو پر
سروژوند کوی .

بې مناسبه به نه وی چې اوه کوچنی قصه
پدې باره کې وکړم .

په یوه زمانه کې به یوه داسې کلی کې چې
د مټکي څخه یو څه لویه دود ووستا نوژوند کاوه
چې یو لېوېل لږی لگړز پدونکی (چا به به) او بل
لېوېل داسې سړی و چې په هغه خپله کوره څه لېوېل ځای
نه ولیدلې نو دې ته موږ لږی نه لگړز پدونکی
وايو ژوند کاوه .

لږی نه لگړز پدونکی به همېشه د خپلو
دوستانو سره ناست و .

او لږی لگړز پدونکی به همېشه د یوه مملکت
څخه و بل مملکت ته تلې، مټکه چې ده غوښتله چې
د مټکي پر کوره باندې را و لگړځي .

او دا لږی نه لگړز پدونکی به همېشه غوښتله
چې دده په زړه کې پوره اوهول ور واچوي .

د زړه څخه به لېوېل و کښی و به لېوېل :
ته غواړی چې د مټکي لاندې ولاړه شي او د
هغه څخه به د آسمان و منځ ته اړتو
کړی .

آما لږی لگړز پدونکی د لږی لږی او خپل
رفیق ته لېوېل جواب ورکړ او وویل :

په هر حال چې وی زه خواوس هم اوسه پسه
دروکالو را نه غلم نو لېوېل ته داسې انگېره چې
زه مړیم . . . په دغه ترتیب لږی لگړز پدونکی
و خپلې لاری ته دوام پسي ورکړ پدې ترتیب
د پرمه مملکتونه لېوېل او پاره پسي پسي
خوا ته لېوېل هر ځای ته چې تلې اړینو لاندې
مټکه او پر سر لېوېل آسمان ته شا پدیده د مټکه څخه
سره د لگړدو لږی چې د مټکي څخه په آسمان
ته و خپزم .

آما دا څنگه کېږي چې آسمان دی زما پر
سر قرار ولري اوزه دی بهله کومې آلی
ور و خپزم ؟

لږی لگړز پدونکی د خپله څخه نه سره په فکر شو
(زه څنگه احمق وم چې فکر می کاوه چې زموږ
کلی د مټکي پر لویه دی، اوس معلومه شوه
چې ټوله څایونه پر لویه دی رشتیا که دغه
حقیقت و خپل رفیق ته ووايم څو سره به په
تعجب شي) .

پس له یو نیم کاله لږی لگړز پدونکی غږیده
د راووده چې وهنې لفظ ته رسیدلې دی کوم
چې مناسب دهغه کلی کوم چې دی پکښې
زېږیدلې دی .

د څا نه سره لېوېل : د پریښه دی ! اوس زما
پنځې او د لږی نه لگړز پدونکی پښې یو بل ته
منو جه دی زموږ سره یو د بل په مخالفه خوا
کې واقع دی . (نور ۲۲ مخ کې)

د. خدایات پناه لاسوه سوره ایلی شوم

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

[Faint handwritten notes, possibly bleed-through from the reverse side.]

✓

د خړلو باران

ژړې وې می تیر یسا د دغه د شمسات
زه که څه یکه د غرو د یو څنډر فغان

یو څل دومره مهلت واکړه چی اوبه کړم

سینه د شونډو په شربت تری اړ مان

پر پسرره د پردو چی را څر سیمو یی ککله

د ا تیر د د پسره ا غری د ایسا بیان

که لامونه د باغبان وای خو څویدلی

د ۹۰۰ حوا په د ا یو د یسا د ه ککستان

هره لږو پسته ا یی د غمینی غم لک د ه

د ا وغان چی اوس لږو شوی او غریان

هره پسره د د وطن پچو ا نه ژاچی

حوا اوس س چی څوک یی نه اوری فغان

د لرمو او مارا و په کجای پسر پسر د ه

چی حواره شی سمندر غاړی بلبلان

هره څمپه به یی رښک د فر دوس شی

که یی سم شی د خولو کوم سا ران

زړور زړه

که لای د حسی هموان ووا د ار نه وای

هسی رښک به هیر شوی ا د حواره وای

که می زړه د زړو په د لای به لای

هر تار یی به یی د تور و کد ا ر نه وای

که می دحکمو به وای او جی کړی

د تور و و نو په چپا و په آ ر ا ر نه وای

شاعری ته به می لاس به وای تر پړی

که می قام سره د زړه احمیار نه وای

رما یی که رما د د وای ا ر مو لای

هسی رښک به ساک او کړ ا ر نه وای

ما به څله تاو د ا و ر نه زړه د وای

که نه ژوند سره می خیال د فغان وای

اسمان

زه جسم نه یمه ما روح د دی سپید و ګڼه
تپ می به بوله بام د جونی می آسمان و ګڼه

د خاور و ګڼو په تحت ناست ام په هوا کی ګڼو
ټول حیوانات می دی تابع ما سلیمان و ګڼه
تپاره کی نه یم په آسمان کی د یوه لمپری
د آسمان واره ملاک می شاگردان و ګڼه
دا ټول بشپړه د جهان او مختلف ر ګڼه
رما په دوق او ارادی پس روان و ګڼه
په کالما و نادی شمه او غره لوی کوم
نجر و فتا می د پدی علم کی ممدان و ګڼه
شکایت نه ګرم له آسمانه ګڼه ګڼه به لرم
رما له لاسه د وقت خبری ګڼه پوان و ګڼه
سره له دومره اقتداره چی قدرت را ګری
په دین مار ګڼه می د لاسه او و ګڼه
د عشق الوه می په حرم کی ره لوی دوی به
خو نشی من ممی ژوند ګڼه شمه او و ګڼه

چی د جمال لویه شوه به ګڼه ګڼه پندار
لومړی ګڼه د دغی شمع به آسمان و ګڼه

شلو ربڅه

عاشقان چی ایدر دا دوه حال وایی
لکه عمر چی یسا دسو نه حال وایی
حو له لمر لسی به شراره پت سر ګڼو
سپه ګڼی ساری می و فانی و نه حال وایی
د حرم ممدان اشار دهر می

د گل مخ

گل چغار کاله درده سوزه
تر هوا جار شم د تا نوروزه

چهره د گل شوه شمع افروړه
چی په موسم دی خوبان هوس کا

عرض پر فنا یم زه لکه شمع
لوند سر تر پا یم زه لکه شمع

پسدا تمها یم زه لکه شمع
اوسکی می خاکی په شپه لوسوره

قصه بیان کړه زما له حانه
وايه لامل دی بی پروانه

پر کوچه تیر شه دیار شما له
که درانه وای اوس حال نی غه دی

مدام په کنایو پس سراع ارم
خوږ په سپه کی دگلو باع ارم

زه په خاطر کی د عشق خراع ارم
فراق می زړه په داغو لو ورو

فراق نی اور وړا باندی بل شو
اوبی سیلاب دی صورت می سل شو

رڼه می نادان و، د میمی عل شو
راحت می واده په غم بدل شو

نسا صفت کا د تار ه گلو
چی باندی خوږ دملمانه چر شو

په باع کی شخول دی بیادملمانه
رضادی کبیردی آخر په حوالو

یوئس حورا وړه تر کام وکلیو
په اور کی وسو فراق د ښکلیو
پیر محمد (کا کمر)

د سجا با ده سراع د تللیو !
پیر محمد) پت کمر د آه دودو بو

خلو و پخته

ستا د شونډو په غېر کله دی د گل رنگ
دا جلوه کاندی یو رنگ هغه په بل رنگ
که هر خو سو پیچ و تاب له پیره ر شکه

ستا د زلمو په غېر نه سو د سمبل رنگ
(حمید) ماشو خیل

بی پروا به دی و مخ ته پروانه شم

که رعنایم که زیبا که جانانه شم
ستا و مخ ته به آشنا شاته و روانه شم

که صافی شم د شرا بو میخانه کنی
شراب عه چی زه به تا که پوهانه شم
که غنچه شم د سرو کلو له هو سه
ستا به غیو کنی به آشنا دانه شم
زما زده چی ستا د مینی به دام بندشو
ستا به عشق کنی به د خیلو پهلکانه شم
که دی مخ به شان د شیمی سوخیدم کا
بی پروا به دی و مخ ته پروانه شم
که خو له دی د شفا پر تندی را غله
هغه دم به دی و مخ ته شکرانه شم
رمانه دای به بهار محان بازه تار که
چی بو را د بنا کته مخ نیا نه شم
که رقیب را که «مخارو» شی پروا مه کړه
و رقیب ته به دز جر کا زیانه شم

خلوریخی

په پوه د پید آینی را مخه پور کړی
د کلی دولت چی زما د حیرانی له
که هرغو میخانه غواړم نه کی موم
همه می چی په پاله کنی د محوانی و
(حسان) بار ستری
چی مستونه مباح کاندی په میو لمبیدل
اوس وایه مالاچانه چی کتاب لری که نه ؟
راغلی یم دا خپله د لیا کی لاهو کوم
دی خم کنی قطره نیمه شراب لری که نه ؟
(اجمل خټک)

هکي دومو پاسان (۱۸۵۰-۱۸۹۲) دنړی د مشاهیر و په لړ کی

د فرانسې د ۱۹ پېړۍ معروف لېکوال (هاتري انرا لېرت هکي دومو پاسان) په ۱۸۵۰ کال کې د امپرومېنل په ښار کې زیږېدلی دی. ده خپل تحصیلات د (ایونو) په کالج اود روآن په پوهنځي کې پای ته ورسول او پوره لاس کاله یې د سمندرونو او پوهنې په وزارتو کې کار وکړ.

په ۱۸۸۰ کې یې د شور او مدد په ورځپاڼه په کار پس وگرځېد. خپلو اشعارو مجموعه یې خپره کړه. ده اشعار چې په همه وخت کې دده د کامل اسم د معرفت وړ پر ژر د خلکو په پوره ووست کې د دو مو پاسان په ناول لېکنه کې پوره لاس درلود او کوم آثار چې یې خپاره کړي همه له پوځي په همه وخت کې په ملو او ملیونو خلکو خوښول بڼه ترې ورځي پوری یې رېږدالی نه دی قبول کړی. کوم معروف داسې نه چې له ده څخه بانه دی هغه دادی: یوژوند، قوي انکه مرګ، زما زده په لمر کې، د میس هاربت دمداره د سپوږمۍ رڼا، د پوې کلمیوالی لېلی داسان، بل آملی، مونو اوربول هورلا پیروزات.

دېرامو په لېکنه کې هم هکي دومو پاسان څخه یو شمېر آثار پاته دي چې تر ټولو مشهور یې (پسه کور کې صلح) او (مور و څخه عمارت) په اشعارو کې ددې معروف لېکوال ډېر مشهوری پارچې دادی: مادمو دموارل فی فی، مورون حولا دارندلی حوالدی، د بکاس نکلونه، هکي دومو پاسان په داسې حال کې چې په خپل ادبي خدمت کې سخت مشغول و ناڅاپه په روحي ناروغي اخته شو و وروسته پله څو کاله د حواسو په حلال کې ورسېځل سو او په ۴۴ کلنۍ عمر کې مړ شو.

هکي دومو پاسان په ټولو معنې و یو انورالست لېکوال ؤ چې اکثرآ به یې خپل روحي حالات او احساسات په داسې ډول کې منعکس کول دفرانسې یو ښه معروف لېکوال (لامارت) دده په تیره کې داسې ویلې وه.

هکي دومو پاسان دونه ودرې چې تصاویر، حالات او حرکات د عکاسي د کمري په شان په کامل دقت ضبط کړي.

په نسري کی تر ټولو لویه

دیني مدرسه

ویل کېږي چې دنړۍ تر ټولو لویه مذهبي مدرسه په جاپان کې ده لوهوړې مسیحي مدرسه له ۱۳۰۰۰۰ راپدې خوا په جاپان کې جوړه شویده او دهغه بودجه د نړۍ مسیحان د جاپان مسیحي بلایان او یوه نوره برخه یې د جاپان حکومت پوره کوي، ددې مدرسي

زده کوونکي دنړۍ له ټولو ټولو هیوادو څخه دي او شپه و ورځ په مدرسه کې وي د دوی پلرونه او پیژندې ټولنکار کوي چې د دوی

زامن باید ټول په یوه خوا کې هستوګنه وکړي ددې ټول ژوند هدف دادی چې د دوی د زامنو په منځ کې دیني او مذهبي یووالی

دینیت له ندرتي همه مزی

ټینګ شوی. د اوسوړې مدرسي د شاګردانو شمېر

۱۱۳۱ تنوته رسېږي دنړۍ ټولو ټولو هیوادونه ددوی

ټینګ د مدرسي د درسي پروګرامو یوه برخه تشکیلوي.

د مني سيملي

لکه څنگه چې د پسرلي خوږه هوا، د طبيعت موجوداتو ته د حرکت او ژوند قدرت بخښي، او د بېکاميووب ټولې نېټې او حصو-

صيات د همدې موسم له پرکته دنړۍ په مخ کې تمثيلېږي؛ هم دارنگه د مني ژېړه څېره د کلاو ورو او ځيږو ورو موجوداتو په

بڼه کې داسې اخيرات پېښوي لکه چې د مازديگر ژېړي لمر د توري شپې درانلو خبر ورکوي.

د اساس ژوند هم د طبيعت په همدې فزيکي قانون ولاړ دی لکه څنگه چې دېوي بېکلي بوټي نه غوټې پېداشي، وڅپړي او څر شي نو د هر چا په رڼه کې ځای پېدا کېږي، د باغ او دې شايست زيات او طبيعي ده چې باغوان پرې وپاړي او د ليري او نژدې

خلک ورته د سيل د پاره راځي، فضا معطره او د ماغونه تازه کوي خوابيا هم د څپړي قانون په اساس بېرته مړ او مړي، پانې پانې رڼي، او د تورو خاورو سره خاورې سي.

د ژوند په اصلي هدف پسې هغه خلک يون کوي کوم چې د هغه څر په څېر د نوآرزو واک او مسئله وي او خپل ژوند د نورو ژوند يو لپاره وټولې نه دا چې خپل ژوند

ادب د عقل په غيز کې

ادب د احساس او تخيل تر اغېزې لاندې

پر هېر د احساس او تخيل د تسلط والي ډله وايي: امکوال بايد داندني نړۍ په تخيم کولو کې خپلو احساساتو ته اجازه ورکړي چې داخلي شي په همدې شان تخيل بايد عمل و نه ترلاسي حتی پر واقعيت هم بايد تسلط وي؛ يعنې د همدې فکر خاوندان عقل په هر صورت د احساس سره اوده

پراوړه درول غواړي يا خو دا لکن په احساس عقل رڼي او وايي:

د عقل او طبيعت تر څنگ زړه او احساس بل حيوان گڼل کېږي او دا ډول چې ووايو دا جهان هم ځانته جها نوله لري، دا ځکه چې څوک به ندي نه انکار وکړي چې

انسان په روح کې احساس په وارو وارو تر فکر اعيزه ناکړي داسې د اهم بايد ومنل شي چې حقيقت انسان دومره ځانگړتيا

جملولای لکه هېله او آرزو (امرد دومنه) به په کال ۱۸۴۲ کې ويل؛ (بايد پرني پهنې هزيان وويل شي).

ده د عقل تر تسلط پورتي خوبولي او عقل لې په هېڅ ډول پر هنرمند او هنر حاکم نه غوښت (دوموشه) به ويل: شاعر د څه شي بېکار ندوي او څه غواړي.

ددې پوښتنې په برخه کې ده ته جواب دا وو: شاعر د احساساتو بېکار ندوي دی او د ځنگو څخه دا احساساتو پارول غواړي.

د ځان د ژوند له پاره؛ ددې حقيقت خاوندان د هغو کلاو په شان محدوديت لري چې د نور رامنځ ته کېدو په وړاندې د پايه پودي.

بېکلي پېښې لې په نورو ورانولو باندې چير خوږ وي او د نارکو سيمو د پايه ورته ځای ورکوي، نو داسې بېکلي بېکاري لکه چې د باغ د پايه بل باغ خوږ شوي وي.

که څه هم د مني بېرحمه سيمې ددوي د ژوند بېکلي حېسوي.

خو هغه بې حاطري او بېکلي منطري لکه د روح جوهر به تل تر ټله ژوندی وي او هېڅکله له مېته نسي تالاي ددې افتخار په ياد به هر وخت وپاړي اوسا به ئې باده اوسي. س، انظار سلطاني پوري

نوی علمی معلومات

پوهانو ثابته کړې ده چې د لمر تودوالي قطب او استوا ته په پوهاندازه رسېږي که چېرې فقط د یوې یو ځل او په سی لویا پرتله یخ نسي اما قطبي مختلف دي خو پلوه طبقه وېش کړي دی او موږ گمان کوو چې قطبي منطقي حوراسي دی

پوهانو د غېږ لو په اثر دې نتیجې ته رسیدلي دي چې په قطبو کې د سر د علت د جوړېدو دې اوس اوس د ټولو حوی غېږ او په نظر کې لرلو سره د لمر تودوالي درجه چې قطبو ته رسېږي د ساټیټکراډ (۵) درجو په اندازه ده نو لدې امله که چېرې د قطبو یخو ته په کومه واسطه او په سی لویا پرتله نه یخېږي او د قطبو هوا به هم ژر ژر د اعتدال خوا ته راسي په بل عبارت د لمر د تودوالي اندازه چې د قطبي او استوا لې ستره ربع متر ته د یو کال په ظرف کې رسېږي یوشان نه ده اما د قطب او استوا د ټول اختلاف لمر واری د نو دوالي د حد پوله په طریقه کې دی بحر و نه د لمر نه دوالي په سلو کې له (۵۰) څخه (۹۵) پورې جذب کوي او د حد پوله یو یو منطقي د نو و چې درجې د لوې والی سبب گرځي .

یو چې هم (۸) په سلو کې تودوالي جذب کوي اما واری او یخې ته (۱۰) آر (۲۰) پورې تودوالي جذب کولای شي .

خو په سلو کې له (۸۰) آر (۹۰) پورې لې تلف کوي هم داسې دی چې د قطبو هوا آر تر لې ستره وې که چېرې دا یخې په اوږو بدل شي او د قطبو هوا به هم معدله شي او داسې ثابته شوی ده چې د لمر د سطحي نوري سیاري د متحرکي د کړې مدار ته نږدې ورکوي .

د امر هم د دې سبب شوی چې د اوږو د لویو د ټیږیدلو سره د هغه تودوالي څخه چې د متحرکي کړنه رسېږي څخه اوڅه کم شي

حېر! دلته رما مطالب د افو چې هم د مېست، په غیر یا د هغه داسې غېږي ته هم نو پس دې چې د ځان په اندازه جهان هم ویني یا دا چې د دې مذکورې خاوندان چېل احساس ته دا اجازه ورکوي چې هر څه په خپله تېروتملي ته دا چې عقل او جهان پېښې پرآله کړي .

ددې ډلې لېکوالو غوښتنه د ادب او هنر په برخه کې صرف داده چې څه وایي دوی وایي او څه

چې غواړي خود احساساتو په امر دلته دوی د احساس د امر سره تحلیل حکم هم ملگري کوي مگر عقل دلته نه غواړي او نه هم د احساساتو او تحلیل د ښور بدو منځه را وگرځوي .

هو! دا چې شاعر د خپل احساس تابع دی او دې وکولای شي چې خپله دنیا یا دده د احساس دنیا د دې پاندې جهان د پاره د کتنې معیار او هنداره کړي .

دا برخه په هنر کې بل باب خلاصوي چې هغه ته باید یو خاص سیمې ویزم ووايو یخې هغه طرز تمکرن چې وایي: هر څه چې

شته اووی په هغه د فرد فردیت یا دده ځان دی یا دا چې دوی وایي هر څه نه چې حقیقت وایي هغه د فرد فکر او دده رایه ده چې پر نور جهان باید حاکمه وي، دا طرز

تمکرن په حقیقت کې پر نور جهان د احساس تسلط یا خود پوه انسان هغه (میت) ګڼل شوی چې ځان هر څه بولي .

عقل مگر خدای بیا د هغه (ریشنلوزم) په غېږ کې جهاني عقل یا عقل کل ته مراجعه چې د فرد عقل او هر څه دلته د مېست به لري .

د «سوځند» ژباړه

ماکس پلانک یا یو ستر اقتصادي پوهاند

د المان مشهور پوه چې د ځوانۍ په شریکان کې یې وروږ ورو یو لوی ادیب په وجود کې درلود چې د ۲۴ کلنۍ په ۱۸۵۸م کال کې د اتحادی المان په یوه ښار کې وړېږېدی او د خپلو تحصیلاتو تر سر ته رسولو وروسته یې د ۱۹۰۰میلاد په پوهنتون کې په کار پیل کړی.

ماکس پلانک په داسې وخت کې چې د خپل عمر ۲۵ کلنۍ کې یې له فزیک څخه په پوهنیزې مطالعې بوخت و چې هغه د (انرژي انتقال) ویل کېږي چې پدې لاره کې یې ستر موفقتونه په اړخه شول.

نو موږ یې د خپلو پېر له پسې تجربو او پېرونو په رڼا کې د دسمبر د میاشتې په ۱۶ نېټه په کال ۱۸۹۹ زېږدي شوی چې انرژي هېڅکله په انساني او کله به په انساني ښه فکر نه پوهېدلې ۱۸۹۸ کاله پورې پدې عمیده وه چې انرژي له یوې نقطې څخه بلې نقطې ته په انساني ډول سره حرکت کوي.

څرنگه چې د ۱۸۹۹ کال په لومړۍ وخت کې یو هان او بالخصوص کیمیا پوهانو پدې باره کې کافی معلومات پخپل لاس کې نه درلودل. نو په دغه اساس یو زیات شمېر پوهانو د ماکس پلانک د نظریاتو سره مخالف فکر او د سرکس لاره یې غوره کړه. دې مخالفتو او سرکس په ماکس پلانک د خپل مهم څېړنه وکړ او په اوله کې د سرکس په داسې ډول کې چې یو کس یې په همدې باره کې ولیدلی شي چې پوهانو پر نظریاتو باندې رڼا واچوي.

ماکس پلانک پخپله کاله وروسته یعنی په ۱۹۰۶ کال کې بریالی شو چې د ټولو پوهانو نظریات او عقاید په دې موضوع کې وځپل چې انرژي راووتلې وي چې پدې

ټولې ژبې یو

ډول المان او نورو لري

داسې امکان لري چې ځینې تصور او فکر وکړي چې په هر ژبه کې نوري (حروف) مساوي دي مگر داسې نه ده لکه چې (دري) پنځه څلویښت نوري، عربي اته وېشت نوري، انګلیسي او ها لینګي هره یوه شپږ وېشت نوري، ایټالوي او وېشت نوري یوناني څلویښت نوري، اسلاوي څلویښت نوري، قبطي دودیز نوري، فرانسيوي پنځه وېشت نوري لري او جیپالي ژبه المان لري او دهغه په عوض تقریباً شل زره شکلوونه او سیلابونه په خپل ایک او لیکنه کې استعمالوي.

خورا لیری ستوری

شکلو کې نومي روسي ستوري پېژندونکي د ځمکې له کرې څخه یو حورا لیری ستوری کشف کړ.

دا ستوری زموږ څخه د لسو ملیار پونو نوري کلونو په فاصله لیری واقع دی او په یوه ثانیه کې د ځمکې له کرې څخه ۱۶۵۱۰۰۰ زرو کیلو متر په سرعت لیری کېږي.

مخککه په څه شکل ده

(د ۱۲۰۰-۱۲۰۱)

د خپلې صحیح غوښتنې مخه چې د حاکم
سره ئې په هغه کې بحث کاوه تر څو د
خو شحاله شو چې خپل حرکت ئې ته د حرکت
درې مېاشي دمخه د غمې غمې وکړي
کېدو کلي د ۱۲۰۰-۱۲۰۱

لږې نه هر زیدونکي په هغه
ته به ناست و او په هغه خوا چې ئې هر زیدونکي
نملی و او په هغه مخای کې چې دده دسترگو
نهام شوی و ناست و پر غمگین او همېنه په
ئې ژېدل .

نومړی امیدواره و چې رفیق ئې داسې
پسله یوڅو مودی مایوسه او ناامیده شو .

نږې نه هر زیدونکي به هره ورځ په فکر
کې دا تکرار ول چې : اېوهیروم چې نږې
هر زیدونکي د مخکې څه و آسمان ته
ولېدلی دی .

آمانږې هر زیدونکي په پوره صحت
سلامتی او نامیایي حرکت کولو کړای دی .

د شپاهم پر هغه لار چې کلي ئې راس و
ته پر بله لار وکلي ته راغی ، هغه وخت د نږې
نه هر زیدونکي دا ومنله چې مخکې هر دی اود
کړی په شکل ده او خلک کولای شي چې د

مخکې پرمخ ژوند وکړي چې پسی ئې نوزان
وحواله اوسر و نه ئې په مخا او حاکم کې تر
دی ، اود خپل کلي نوم ئې د ۱۲۰۰-۱۲۰۱
(لوېدی مخکې) د نامه پر مخای و ۱۲۰۰-۱۲۰۱
کېښود لکه د نور وکړو .

اوس نو کومه برخه د دې څه ده
کومه برخه ئې ۱۲۰۰-۱۲۰۱

حکومت شپه راتی چې مخکې د کړی په شکل
او تر څو د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د حاکمې خوا ته ولاړ شي او
حاکمې د حاکم لای ته ادا مه پسی ورکړي
تد عم و ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی ته رسېدو ی چې حرکت
دوځمې کړی ئې د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د حاکمې خوا ته هم هغې
۱۲۰۰-۱۲۰۱ د کړی .

د سیره د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
حاکم د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو
د ۱۲۰۰-۱۲۰۱ د پسی چې پخوانیو

داستان

د سپينو زرو قندانی

(رابرېډال روڼ) د امريکا يو پخوانی
يو هاند لېکلی :

يوه ځوانه نجلی چې ډېره پوهه، تحصیل
لې کړې، او د ليو يارک ډېوې معتبرې کورنۍ
څخه وه، پوه ورځ ته خپل بسارڅخه دخپلې
عمه کره چې کورنۍ تر ښار دباندې و دڅو
ورځو هواخوړۍ د پاره ولاړه پسې ځای
کې پخوانی کورونه ډېر، خو په دغه کور کې
يو اطاق هم و چې په هغه کې چندالی څوک نه
اوسېدل، زياتره به لې دروازه پر لې او وېل
کېده به چې پدغه اطاق کې د ډېر وارواح حاضر
او ډېر يان لري .

دغه نجلی دوې، درې ورځې دخپلې عمه
کره وه چې ناڅاپه هلته نور مهلمان نه هم راغلي
او چې موجودی حوالې ټولې ډکې شولې نو
عمه لې خپلې ورېرې ته وویل: په ځان کې
دومره جرئت ولې چې خپل اطاق مهلمنونه
ورخوښي او ته هغه درانه اطاق ته ولاړه ځي ؟
درېرې لې هم د عمه خبره منلې او وېل چې:
ره ته ډېر يانانو څخه نه ډیر ډېر اونه ډېر وېسه
ارواحالو کې دی وهم .

ښه شوه او هغه ناڅرانه نجلی به اېمه
زړه او بېله کوم وهمه هلته پېده شوه، چې
ښه پېده شوه، نجلی ته خوبه وینه او وېلېدل
چې پوې زړې ښځې سارې چې په پخواني طرز
لې دلو کړي کالې اعوستی دی اطاق ته راغله،
لومړی لې کومه ډېره حس نه کړه ځکه ددې
کمان شو چې د عمه د کور پوه نو کړه لې ده او کار
به لري .

پدغه وخت کې زه اولنې هر زېږونکي په
دوو مقابلو نقطو کې ولاړه او په دغه وخت
کې زموږ دواړو سروانه د آسمان وخوانه او
پسې مو د مخکې وخوانه دی، دغه ډول وني هم
په دغه اوهم په هغه ځای کې په يوه ډول ښه کپړي

او ددوی رېښې په مخکې کې نولې ښي
او ښاخلې لې د مخکې څه دباندې راوړي دی

دغه ډول باران اوژلې هم دور ښخ څه
مخکې ته را تو اېږي، که يو څوک قسدرې ښکړ
کولوولري په آساني سره منوجه کيدای شي
چې غور له دغه څه بل شي نه شي کيدای که
مخکې کړدی وی خلک د هغې ارمخ باندې د
هغو مېړيانو وضعیت لري چې د همدولې
ارمخ باندې ځي .

آيا کومه برخه ددې قصې خيالباغي ده ؟
يوازی دغه برخه د حيال تر ډېر بد نه ده

چې لومړنی سفر د مخکې پر شا وخوا باندې د
درياب له لارې څه په ډېر زحمت او تکليف پای
ته ورسېدی .

دادی تاسې ته مو وویل چې د مخکې پر شا
خوا باندې مسافرت ځکه پای ته ورسېدی
آما لومړی راسي چې د تاريخ پوځو ورقي را
واړه وو .

دغه نېل د علم او جهل په مابین کې يو چټک
دی او د هغوقه مابینو او شهيدانو - وواح ده
چې د علم او نجوم په لاره کې لې د هيڅ ډول
کوښښ زحمت او حنی دخلکو په مابین کې
د حقيقت او د هغه د نښېدو په لاره کې د
هيڅ ډول قربانۍ څه سرندی غږولی دا دی
تاسې ته مو بيان کړل .

(پای)

لیکن تر څه فکر کولو وروسته ئې ورپه باد شوه چې تر پیدېدو د ښځه خومې د اطاق دروازې ونړله، سره له زېږېدلي او وېرېدو، او خاص بیا هغه وخت د پسره وېرېدو چې هغه سایه ودرې نه نژدې شوې او سر ئې ورکښه کسې چې خبرې ورسره وکړې، لیکن ژبې ئې کوټک نه کاوه او پخې ئې له خولې نه راوت. پدې وخت کې پېرې زیاته غلبه پر کسې، او بې اختیاره ئې پر سر تلنک راګرځېدې. لیکن ځکه کسې وروسته له سره تلنکه را ایستلې چې وېرې کتل ځوکښته، نو ژر له ځایه پورته دروازې ته ورغله که ئې کتل، دروازې لکه څنگه چې وه نړې وه همغسې بڼه او هیڅ لاس نه دی وروړې شوی.

له دې پېښې څخه څه وخت تیر شو، او کله چې نجلی د خپل پلار کره وه هلته یوه شپه چې کورنۍ ئې او نوری مهلمنې هم - زه - شوی ناڅاپه ددوی په منع کې د پوې ناښاخښته پېښې سایه ښکاره شوه له حاضرینو څخه چې زیاتره ئې پخې پېښې وې، تر هغه کسې نه داسې شی لېدلی او نه ئې په هغسې بڼه ځوک پېژانده، لیکن هغې سايې پخپله خپل ځان معرفي کړ او داسې ئې وویل چې:

چې زما نوم (سارا کلارک) او زه په پخوا وختو کې د دغې نجلی د عمه د کور نوکره، او څه وخت دمخه چې دغه نجلی د خپلې عمه کره صحرا ته تللې وه یوه شپه می ځان ورته حاضر، او قصد می کړی ؤ چې دغه نجلی خپلې عمه (زما پخوانی پادارې ته) لدې امله چې زما څخه پخوا په هغه کور کې څه ګناهې شوی وی واسطه او پر خپلو ګناهو پخپله ځینې وخواړم.

لیکن ژبه می بڼه، بڼه شوی، هر څومره چې می کوښښ وکړم چې اصلې مطلب ښکاره کړم مؤلفه نه شوم. دغه د پېښماني او د ګناهو پخپلې حس په ما کې دومره زیات شوی دی چې تر اوسه نا آرامه، او هر کسې می زجر او عذاب دی له مجبوروی چې هغه کور ته چې په ژوندوتی هلته پکښې اوسیدم یوه وسیله پیدا کړم.

ګناه می داده هغه وخت چې زه نوکره وم د سپینوزر د قنداني او ځینې نور شيان می چې نومونه به ئې ذکر کړم بېلا بې صورت وپړی دی اوس څرنگه چې ښايي له خپل هغه کردار څخه پېښانه او په دې تګلېف اخته یم، زه به د پوره خوښه او ممنونه شم که د ښه نجلی زما په باره کې له خپلې عمه څخه یوه پېښه را وغواړي څو آرامه شم، شيان ئې یو یو ذکر کړم. اریا، ایت، لویا، خسته شو.

نژدې وروسته کله چې نجلی د لومړي پلاد پاره د خپلې عمه سره ولېدل، د خبرو په ضمن کې ئې له عمه څخه پوښتنه وکړه آیا یو وخت تاسې داسې نوکره چې لوم ئې (سارا کلارک) وی درلوده؟

عمه ئې ورته وویل چې:
هو! تقریباً ۳۰ یا ۴۰ کاله دمخه د زما - موږ - نوکره وه.

نجلی: دا څرنگه پېښه وه؟
عمه: د پوره مهلو له اوباکه پېښه وه.
نجلی: کله چې هغه دلته نوکره وه آیا پدې کور کې مو د سپینوزر د پوښې نه ئې ورک شوی؟

ز موږ کوچيان امکان لري چې د پخواني تاريخي لسوي ژوندانه د دورې شپېتوب او مالدارۍ بقاياوي دوي ته ځكه کوچيان ټول كپړي چې د كال د څلورو موسمونو داغيزي او جوي حالاتو د بدلون له كبله ددې دپاره چې يوداسي ځاي ومومي چې دوي او مالونه يې پر او سيدلاي شي تل د پوپ مينې څخه بلې ته لېږدي چې په اصطلاح دغه حركت ته يې کوچيتوب ويل كېږي

غرونه بهاند سمندونه او لولي بيدياوي لري نو ددوي دغځايونه هم سره وېشل شويدي په هغو سيمو كې چې د زراعت او كرهني دپاره امكانات نه وي او په غير له بارانه په بل ډول ور رسيدلاي نه شي کوچيان په دغو سيمو كې په آزاد ډول تگ او را تگ كولاي شي خو هغه سيمي چې چلنگي او غلې چرونه او دغرونه لري دغه سيمي ددوي په منځ

اودوي د لولي پښتونخوا هسرو سيمو ته په آزادانه ډول تگ او راتگ كولاي شوي خو پدې وروسته كره كې د ځينو سياسي لاندو له كبله ددوي په لېږدېدلو باندې قيود او شروط اېښودل شويدي د پلټونكو او ټورسټانو څخه چې تر اوسه د کوچيانو په خصوص كې څه معلومات لاس نه راغلي دي دوي په يوه ډول داواني چې دافريقې د شمالي سيمو، دانلس د ځينو اولمنو، منځني ختيځ او آسټراليا د کوچيانو د ژوندانه

افغاني کوچيان چې زياتره برخه يې په پښتني کوچيانو مشهور دي د هغو آريائي ټبرونو څخه دي چې په زړه وكتاږي او افسانو كې دوي د پند

يكت او اېنت په نامه ياد شويدي او د پيري پخوا زمانې راهيسې د ځينو مورخينو په عقيدې د ميلاد پنځه او اوه زره كاله دمخه د پښتونخوا په بيلو سيمو كې اوسيدل .

ددغو کوچيانو مشهور خيالو ته اړي، د لوديانو، انوالو، خوازكو، د پتاڼو، خروټو، تركو ناصرو، اندېو، ساپها نځيلو او داسې لسو څخه عبارت دي څرنگه چې زموږ هيواد جنگ

افغاني کوچيان

ښاغلي ليليزي

كې په قومونو باندې وېشل شويدي او كله چې كال خراب او شلې د دوي د حيواناتو دپاره په كافي اندازه نه موندل كېږي نو ددې لاري څخه دوي په مشكلاتو اڅخه وي او د پوپ او بلې قبيلې د سيمو د اوښتلو په واسطه ددوي په منځ كې لوي جنگالونه او مسايل پېښېږي د افغاني کوچيانو د كوچيدلو سبب څه پخوا ټېره پراخه او مناسبه وه

حالات ټېره توپير له سره لري ددوي د ژوندانه وضع د حيواناتو په رانهولو او خرڅولو باندې بناده د كرهني په چارو نه پوهېږي او هغه چې د منند او يا مترقي ملتونو د څنگه اوسېږي هغوي تل خپل اومه مواد لكه وړي، پوستونه، غوړي او نور مال پر هغوي پلوري او په مقابل كې يې جنس او اوډلې ټوكړان ځني اخلي چې دغه بيا د سكا ونډيو هيوادولو په سرحدونو كې پلوري چې د داسې تجارت كولو په واسطه اوس دوي زياتره شتمني اوښه مالي استعدادونه لري . د افغاني کوچيانو زياتره لوي تجارتې بازارونه د كلات او

شاجوی سیمې اود پکتیا ټنگي
دی ددې نه پرته ټخني افغالي
کوچيان شته چې هغو ته مو پټيم
کوچيان هم ويلای شودوی دخپلو

موخو ټخنه د پسر ليري نه ټخي د
کال زياتره برخه دوی په کېږدېو
کې اوسي خو په ژمي کې بيرته
خپلو کورونو ته ستنېږي دوی په

مالداري او غارو روزلو زياتره
اڅنه وی او که کال به او حاصل
خيزه وی په کرهڼه هم کله لاس

پوري کوي، يعنې مالداري او
کرهڼه لېسره کله کې وی ددغو
ډولو کوچيانو نموني سوېد
افغانستان په جنوب اویدیځو

سیمو کې زیات لیدلای شو چې
هغه دنورو اسحاق زو بارکزو
اڅکزو او داسې نورو ټبرونو
ټخنه عبارت دی .

(کلموس فر دیناند) چې د
افغانی کوچیانو په خصوص
کې مفصله مقاله لیکلې ده دیو
لږ ټکي لو وروسته وایي :

چې په نړۍ کې کوچیان په
ایلو، ایلو ډولونو کې د یو کې
اوسېږي دلېمشی کړدی کېږدی

او خړکاه چې په منځني آسیا
کې پیدا کېږي او توري کېږدي
چې په منځني انډی ختیځ کې
کار ټخني اخیستل کېږي همدې
شاني په تبت کې یو ډول کېږدی

پیدا کېږي چې د نژدی ختیځ د
کېږدېو سره اړیکه لري او دا به له
دې کبله وی چې لوړو کېږدېو
پخوا د ختیځ او لویدیځ ترکستان
په شمول په لوېدیځو سیمو کې رواج
درلود د تاریخي منا بعبو ټخنه
معلومېږي چې هندواروپایان
د افغانستان ټخنه ختیځ خوا ته
خپاره شول چې د چین د سرحدونو
او کاني ولایت پوري ورسیدل دا
کور دوه زره کاله دمخه د هن د
کورني د مشر تابه زمانه وه همدا
شاني توري کېږي پخوا لدې چې
په ختیځ کې استعمال شې موږ دوی
وی ټخنه نو امکان لري چې هندو
اروپایان د تورو کېږدېو او سید-
ولکي وه د اړابطه ترکانو او
مغولانو له لرغل ټخنه وروسته
وخلیدله اودوی په پخوا زمانه
کې د تذبذب له کبله تبت له نژدی
کې وروسته بیا د انډیوالي له
منځه ولاړ او هغه د ترکانو او مغولو
د لرغلونو له امله و چې هندو
اروپایان له منځني آسیا نه
وېستل تولدې امله ددوی په دغو
سیمو کې یوازی د کراسټي کېږدی
کېږدی پیدا کېږي او داسې غر-
کندېږي چې په منځني آسیا کې
کېږدي کېږي د تبت خړکاه و ته
پخواني دی دغه محقق وایي په
افغانستان کې د کېږدېو ډولو له
سته د ختیځ افغانستان د غلجیا او
د افغانستان په جنوبی او شرقی
کې د درانیانو او د غور د خلکو .

د ژوندون مجلې ټخنه

(د ۲۵ مخ باندې برخه)

د سپینو زرو قنداني

عمه : لږ څه فکر کېږي
ولې ویل : په زړه کې مې
راکړزی چې د سپینو زرو
قنداني او ټخني نورډیان
غلاشوی وه .

نجلې : آيا ستا زړه نه
درته ویل چې دغه شیان دی
(سارا گلارک) وېي وه .

عمه : په . هغه دوه مړه به
بنځه وه چې په هیڅ صورت
ممکن نه ده چې ددغې کارو
نسبت هغې ته وشي .

وروسته نو نجلې يعنې
ورېږي ټي ټول تفصیلات
ورته بیان، اود دې کوښښو
هغه یادښت چې په خاطر
کې ټي و ورته ووايه، آخر
عمه ټي د نجلې د شفاعت
سره سم دلو کړی له کفاهو
ټخنه ورته ورسوي او وټي ویل ؟

وختی چې هغې داسې
کار کېږدی لوزه ترخپلو
ښاننو ور تېره او پخپلې
ورته کوم .

تر دغې ورځې وروسته
هغه د عمه د کور خولنه د
نورو خو نو په شان د گذاري
شوی، او هلته بیا له چا پيري
لیدلې، او نه د کومو مې و
ارواج ولیده شو .

د (نیازی) ژباړه
(پای)

پیاوړی او مسعودی ټولنسی

هغه چي ټوله په ټول قوت د
تفاق دواړي د نه اوزه دکلمما او
د حذف کولو په ټټه کي دي هلته
چي د بشري او انساني گرامت د
د مقام ساتل د هر چا د حقوقو ته
احترام کول د مضرو عناصر و د
اموالو سره مجادله کول دهغه
ځای د خلکو آخري او وروستي
آرزو ده .

هلته چي درشوت خورو او
ظالماوو، د قانون څخه د منځر
ښتو او د متجسازو کسانو د
اجتماعي عدالت او د خلکو د
اسايش او رفاهيت د ښه منالو سره
اخلاقي، جدي مبارزه پرمخ
روانده .

هلته چي بي عامه او نا پوهان
تر هر څه د منځه د سعادت اوسمي

لاري د ميندلو په هکله د پوهانو
او عالماوو او مشرانو څخه مشوره
او استمداد غواړي ستر
خلک دي او هغه پياوړي او
مسعوده جامعه ده .

نظام الدين (برکي وال)

ايمان داري او شهادت
اخلاص او امانت مېراني
شجاعت حلم او ديانت درس
ورکوي .

هلته مور و خپل زوی
نه د زانگو څخه رانهولسي
پياد عقل تر رشد او کمال

پوري د وطن پرستي او غ
پروري د باطلو او ناروا

سره د هجادي او د ښتو او
لوېدي سره د مرستي او
تعاون د فاسد او خطا کار
څخه د بيزاري او د خپل
ولس د پاره د شفقت او
خدمت ته پامات و رسيد
وي .

هلته چي د خوار او
غريب سره همدردی او غم
شريکي کيږي .

هلته چي دروغ ويل او
خطا استل کورپ وجود نه
لري هلته چي بي پرسي او
پاز خواستي د ټولو پالوو
او خراب کار يو منشا
يولي .

هغه جامعه پياوړي
نه ده چي د نفوس له
نظره ډېره او په کثرت کي
واقع ده .

ستره ټولنه هغه نه ده
چي د ارضي ساحي له مخي
پراختيا او وسعت ولري
پواځي سترگام او مسعود
خلک هغه نه دي چي بناړونه
لي په قاريکو ښکلو ښکلو
صناعتي موسسو او حاصل
خيزو منابعو سمور شوي
وي .

په هغی جامعه کي
خيراشته چي وگړي ټولنه
بي روح او بي ارادي اېزار
د هر چا شومي او د اغراضه
په کي آرزو مناني پر ځای
کوي .

هغه لوی خلک نه دي
چي د پلرو او نیکو نو په کار
نامو وياړي او خپل ژوند
په طغيالي ټول تېروي .

ستره جامعه هغه ده
چي هلته پلار زوی ته د

